

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОДИМИРА ЗАГАЙКЕВИЧА В ПЕРЕМИШЛІ

Проаналізовано громадсько-політичну діяльність Володимира Загайкевича в роки національно-визвольних змагань, партійно-політичну діяльність в УНДО, визначено його ставлення до чільних проблем українського державотворення.

Ключові слова: віче, “Просвіта”, УНДО, Повітовий народний комітет.

Володимир Загайкевич — провідний громадсько-політичний діяч Перемишльського краю 20–30-х рр. ХХ ст. Він народився у 1876 р. у Тернополі. Навчаючись у місцевій гімназії, активно включився в громадсько-політичне життя краю, проводячи просвітницьку роботу серед українського населення. Продовжуючи навчання в університетах Львова, вступив в студентське товариство “Академічне братство”, а згодом у Відні став членом товариства “Січ”.

Повернувшись на Батьківщину, В. Загайкевич у 1907 р. відкрив адвокатську канцелярію в Перемишлі, де на той час активно працювали філія “Просвіти”, товариства “Віра”, “Народний дім”, “Руська щадниця”. Його приїзд значно поштовхнув суспільно-політичне життя у краї. Історик Микола Андрусак так оцінив цю подію: “Як знаменний бесідник і правник він зразу розгорнув живу культурно-освітню, політичну і економічну діяльність у Перемишлі й повіті, продовжуючи працю старшої генерації з Цеглинським у проводі”¹.

Впродовж 1909–1914 рр. адвокат очолював філію “Просвіти” у Перемишлі. Водночас він очолював товариство “Народний Базар”, яке було зареєстроване “з обмеженою порукою”. Архівні документи свідчать, що загальні збори цих організацій без вагань висловлювали довіру своєму голові.

8 травня 1910 р. відбулися довірочні збори товариства “Міщанська каса”, на яких виступив В. Загайкевич. Він відзначив, що більшість перемишльської інтелігенції не розуміє значення цього товариства. Проте, за дуже короткий період існування, “Міщанська каса”, — зазначав доповідач, — “придбала понад 150 членів з-поміж наших ремісників, дрібних промисловців і зарубників і станула на так сильнім ґрунті, що можна її зачислити до найпевніших кредитових інституцій”². У своїй доповіді не оминув В. Загайкевич також

проблеми організації народної школи в Перемишлі з українською мовою викладання. Його міркування знайшли відображення у підсумковій резолюції загальних зборів, у якій зазначалося, що створення української школи — першочергове питання для національних сил. В. Загайкевич також активно включився у партійну роботу, виступаючи на вічах у повіті, що скликалися Українською народно-демократичною партією³.

У 1910 р. після вбивства українського студента Адама Коцка краєм прокотилася хвиля мітингів і віч, у яких особлива роль відводилася В. Загайкевичу. Так, 10 липня 1910 р. він виступив на публічному вічу українців Перемишля в справі заснування народної школи з українською мовою викладання. На його думку, зважаючи на негативну позицію щодо цього питання бургомістра д-ра Долінського, така школа повинна була б фінансуватися із приватних фондів⁴.

Після виборів 1911 р. В. Загайкевич став заступником посла Григорія Цеглинського, виступав на вічах від його імені. Передчасна смерть останнього відкрила шлях В. Загайкевичу до Державної Ради. На своєму першому вічі в якості посла 1 грудня 1912 р. в Перемишлі він зазначив, що буде “в якнайтіснішій звязи з виборцями і для них працювати”⁵. Проаналізувавши зовнішньополітичну ситуацію, він відзначив, що у випадку війни Австрійської і Російської імперій перед українцями відкриється шлях до об’єднання в одну державу.

24 травня 1914 р. Перемишльщина переживала хвилю національного піднесення, що пов’язано із відзначенням 100-річчя з дня народження Тараса Шевченка. На урочистості прибули січові коші й сокільські гнізда Перемиського та сусідніх повітів (Доброміль, Мостиська), що утворювали один виборчий округ В. Загайкевича. Останній, як повітовий кошо-

вий у сокільському однострою на коні з булавою в руках перевів перегляд чот “Січей” і “Соколів”. Після того очолюваний ним похід з січовим оркестром рушив вулицями міста. У поході в богослужінні брали участь перемишльські українські школи, товариства і делегати всіх читалень “Просвіти” з повіту. Кінні січові чети замикали похід.

Урочистості, присвячені роковинам каменира, стали одним із перших величавих, зразково організованих походів українців Перемишльського повіту, що, в свою чергу, свідчило про зростання національно-політичної свідомості.

Роки Першої світової війни не сприяли українському національно-культурному піднесенню у Перемишлі. В. Загайкевич був покликаний до війська, де впродовж 1915–1916 рр. був аудитором при т.з.в. “Sud-Armee-Oberkommando” в Стрию. Саме тоді він врятував від смерті багатьох українців, насамперед селян, безпідставно звинувачених у зрадництві Австрії. У 1917 р. його звільнено із війська, зважаючи на депутатський мандат. У тому ж році він виголосив у Державній раді промову, присвячену звірствам мадярських гонведів над українським населенням Галичини.

У жовтні 1918 р. В. Загайкевич став членом Української Національної Ради, а з листопада — очолював повітову раду Перемишля, за розпорядженням якої українські збройні загони у ніч із 3 на 4 листопада 1918 р. зайняли місто. Після захоплення Перемишля польським військом В. Загайкевича заарештували.

Звільнившись із ув’язнення, починаючи із 1920 р., відомий громадсько-політичний діяч поринув у політичне життя краю, очоливши редакцію “Українського голосу”. У своїх статтях він детально проаналізував причини поразки національно-визвольних змагань. Він усвідомлював, що не одна партія, а всі партії разом можуть зберегти українську державність, що “не Наддніпрянці або Галичани зокрема в силі збудувати українську державу, тільки що спільними силами можемо це зробити...”⁶

В. Загайкевич виступав за створення у Перемишлі нової організації, яка б об’єднала всі політичні сили на одній платформі, якою могли бути: 1. “Поміч жертвам наших злиднів”; 2. “Оборона наших найпримітивніших прав людських і національних під фірмою Окружного Горожанського Комітету”⁷.

Проте на перших зборах Горожанського Комітету, за словами В. Загайкевича, “внесено небажаний фермент, який зовсім не причиниться до консолідації наших сил і який міг би в кругах нашої духовної інтелігенції викликати враження пізнаного знехтовання”⁸. Джерело цього ферменту він вбачав у церковній політиці, направленій на ізоляцію духовенства від громадського руху. У Горожанському Комітеті поряд з В. Загайкевичем працювали І. Жовнір, д-р Вітошинська, Цеглинський, А. Сабат.

На переконання В. Загайкевича, перемишльське духовенство мало багату традицію громадської і культурно-національної праці. Саме митрополит Андрей Шептицький.

Починаючи із 1922 р., відомий громадсько-політичний діяч все більше переконувався у необхідності орієнтації на власні сили. 4 червня 1922 р. він писав: “Бита з усіх боків українська державна думка збувається поволи всяких надій на посторонню поміч... поки що надія тільки на власні сили...”⁹

Після утворення Українського національно-демократичного об’єднання В. Загайкевич став одним із найактивніших її членів.

Під час виборчої кампанії 1928 р. до сейму і сенату, УНДО поклала значні надії на організаторські здібності В. Загайкевича в Перемишлі, що входив разом із Добромилом і Сяноком до 48 виборчого округу. Він усвідомлював важливість плебісциту для українського населення краю, адже: по-перше, необхідно було засвідчити перед цілим світом характер українських земель під владою Польщі, щоб “доказати, що земля, на якій ми живемо, є українською землею”; по-друге, важливо обрати репрезентативний склад українських парламентарів, що донесуть до громадськості зловживання польської адміністрації у краї. Тим самим українці отримали б трибуну, “з якої лунало б важне слово в обороні природних насущних прав українського народу, з якої проголошено би перед цілим світом важне обвинувачення проти нашого поневолення, з якої падали б зазиви для боротьби за основне право нації”¹⁰.

Президія ЦК УНДО наполягала, щоб у краї був створений спільний блок УНДО із УСДП і УСРП, проте без Української партії праці (УПП). Очолити такий блок пропонували В. Загайкевичу за умови, що професор Гонтарський (другий у виборчому списку, представляв УСДП) буде кандидувати за списком

УНДО і складе заяву, у якій зобов'язеться у випадку обрання його послом вступити до українського національного клубу¹¹. Розподіл інших місць у списку безпосередньо залежали від порозуміння цих двох громадсько-політичних діячів. Проте подальші події, а саме наростання конфронтації між двома провідними українськими політичними силами, звели нанівець попередні домовленості, через що спільна участь у виборчій кампанії виявилася неможливою. Представником українців від Перемишльського повіту у сеймі Польщі став В. Загайкевич.

Сеймова робота забирала практично увесь вільний час відомого громадсько-політичного діяча. Тільки у травні 1929 р., під час закриття сесії, він відбув посольські звіти в Перемишльському та Добромильському повітах і на Сянничині. У своєму звіті до ЦК УНДО з цього приводу він зазначав: “Сянничина — повіт гарний, але доволі запущений, а тепер вмоглась і поширилась там робота кацапів-москвофілів, яка нашій національній праці сильно загрожує. Для того, покликуючись на рішення ЦК УНДО і Парляментарної Репрезентації, якими приділено працю в тих повітах, є ще котромусь з послів чи сенаторів, прошу о зарядження, щоби котрий з цих десигнованих вже послів чи сенаторів або який інший з товаришів обняв політичну працю в Сянничині так, що вели б ми її рівночасно в ріжних околицях після пляну, розробленого Василем Блавацьким і Василем Подубинським в Сяноці”¹². В. Загайкевич наголошував на невідкладності політичної агітації серед місцевих мешканців, зазначаючи, що “справа є тим важніша, що ходить тільки не о сучасну хвилю, але о утвердження націоналізму і становиська нашої партії в Сянничині”¹³.

Зважаючи на прохання перемишльського сенатора, ЦК УНДО і Клуб парламентської репрезентації направили йому на допомогу двох партійців для політичної пропаганди політичної платформи УНДО у 48 окрузі. Проте, за словами В. Загайкевича, “з цього рішення нічого не вийшло і я в політичній організації території мого виборчого округу не маю від нікого найменшої помочі”¹⁴. Він констатував, що в інших округах на бори із громадськістю приїжджали по декілька послів, на відміну від Перемишльщини.

Не отримавши допомоги, В. Загайкевич вдруге звернувся до ЦК УНДО із цим же проханням. Він рекомендував: 1. У Сянничині

скликати тільки довірочні збори за поіменними запрошеннями, порозумівшись із Блавацьким або ж Подубинським; 2. На Романівщині звернутися до окремих осіб, зокрема о. Юліана Боберського (Яблоніца Польська), о. Василя Мигаля (Дешно), о. Михайла Величка (Воля Нижня), о. Жемпонського (Завадка Романівська), о. Теофіла Кміцикевича (Поляни Суровичні); 3. Звернути увагу на те, що Безпартійний блок співпраці з урядом у багатьох місцевостях краю проводив збори, на яких агітував за те, щоб “нарід у всіх справах звертався не до своїх послів, тільки прямо до староства, яке всі потреби людей заспокоїть”¹⁵.

Загалом варто відзначити надзвичайну активність повітового народного комітету. Так, для прикладу в період із 16 березня по 8 грудня 1931 р. ним організовано 5 посольських віч в Перемишлі, 4 довірочні наради, 19 посольських віч у повіті, 185 організаційних поїздок до сільських комітетів та 17 довірочних нарад у повіті. На більшості посольських вічах виступав В. Загайкевич.

19 лютого 1932 р. у будинку Народного Дому відбувся повітовий народний з'їзд, основна мета якого — підведення підсумків попередньо проведеної партійно-політичної роботи у повіті. На з'їзді були заслухані звіти повітового проводу і посла В. Загайкевича. У своїй доповіді останній охарактеризував діяльність парламентської репрезентації, на конкретних статистичних даних показав негативні тенденції, що зародилися в політичному житті Польщі, які, на його думку, спричинені блокуванням проурядових партій у Безпартійному блоці співпраці з урядом¹⁶.

Разом з тим з'їзд оголосив протест проти таких урядових законопроектів, як про частинну зміну територіальної самоуправи, про військову колонізацію українських і білоруських земель, про державні і приватні школи тощо. Зібрання “за... патріотичну і успішну працю над поправою політичної і господарської долі українських мас” висловило повну довіру послу В. Загайкевичу, як зрештою і повітовому проводу партії.

7 грудня 1933 р. відбувся черговий повітовий народний з'їзд. В. Загайкевич, проаналізувавши роботу однопартійців за попередній рік, відзначив, що в роботі повітового народного комітету прослідковується два напрями діяльності — загальнонаціональна праця і партійна. Остання значно поступається першому визначальному чиннику. Чільний пові-

товий діяч не оминув жодної ділянки суспільно-політичного життя краю.

В. Загайкевич наголосив, що впродовж року повітовий народний комітет провів 10 засідань. У Перемишлі відбулося два віча, присвячені організаційним питанням та в справі шкільного плебісциту. Разом з тим у повіті відбулося 16 довірочних нарад, у справах громадських виборів здійснено 60 поїздок. Свій звіт В. Загайкевич завершував словами: “Праця увінчається успіхом тоді, як загал нашого населення зрозуміє свідомість політичну на полі націоналізму, та вступить як один до політичної організації, а тоді здобудемо свою кращу будучність”¹⁷.

На повітовому з’їзді 31 травня 1935 р., який відкрив посол В. Загайкевич, обговорено суспільно-політичну ситуацію у краї, обрано новий склад повітового народного комітету. Зібрання відвідав делегат ЦК УНДО В. Кузьмович.

Одноголосним рішенням В. Загайкевича було обрано головою з’їзду. До президії також увійшли: о. Андрій Борисевич, Леонтина Менцінська, Михайло Ноджак, Іван Чупель. Тоді ж перемишльський посол виголосив організаційний реферат. Під знаком консолідації міс-

цевих національних сил відбулися вибори до повітового народного комітету. До його складу, зокрема, увійшли: о. Малецький Онуфрій — голова, В. Загайкевич, М. Зятикова, адвокат Рибак, Д. Грегोलінський, М. Хробак, Станімір, С. Біян та ін.

У подальшому В. Загайкевич відійшов від активного політичного життя. Повітовий народний з’їзд 24 березня 1936 р. висловив йому подяку “за... невсипущу працю на освітньому, економічному й політичному полі”. На цьому з’їзді обрано новий склад повітового комітету, який очолив Микола Рибак. Із “старих” у ньому залишилися В. Загайкевич, о. Андрій Борисевич, Біян, В. Войтович тощо¹⁸.

Впродовж 1939–1944 рр. відомий громадсько-політичний діяч працював президентом апеляційного суду у Кракові. У післявоєнний час проживав у Німеччині, де і помер у 1949 р.

Без сумніву, Володимир Загайкевич був одним із найвизначніших громадсько-політичних діячів Перемищини у першій половині ХХ ст., його знало кожне село із численних віч, зборів, здвигів. Саме йому довіряли українці Перемишльського краю найважливіші національні обов’язки.

Джерела та література

- 1 Андрусяк М. Перемишль в історії України до 1918 р. // Перемишль — західний бастион України. Збірник матеріалів до історії Перемишля і Перемиської землі зладжений редакційною колегією під проводом проф. В. Загайкевича. — Нью-Йорк, 1961. — С. 61.
- 2 Допись // Перемиський вісник. — 1910. — 13 мая.
- 3 Соляр І. Громадсько-політична діяльність Володимира Загайкевича // Перемишль і черемиська земля протягом віків. Збірник наукових праць та матеріалів Міжнародної наукової конференції. Перемишль, 14–15 листопада 1998 р. — Перемишль-Львів, 2001. — С. 55.
- 4 Віче в справі школи в Перемишли // Перемиський вісник. — 1910. — 22 липня.
- 5 Повітове віче в Перемишли // Перемиський вісник. — 1912. — 6 грудня.
- 6 На порозі Нового року // Український голос. — 1921. — 16 січня.
- 7 Шкідливий фермент // Український го-
лос. — 1921. — 13 лютого.
- 8 Там само.
- 9 Сумерок орієнтації // Український го-
лос. — 1922. — 4 червня.
- 10 Загайкевич В. Одною лавою — спільним
фронтом! — Львів-Перемишль, 1928. — С.
3.
- 11 ЦДІАУ у м. Львові. — Ф. 344. — Оп. 1. —
Спр. 398. — Арк. 1.
- 12 ЦДІАУ у м. Львові. — Ф. 344. — Оп. 1. —
Спр. 239. — Арк. 4.
- 13 Там само.
- 14 Там само. — Арк. 5.
- 15 Там само. — Арк. 4–5.
- 16 Соляр І. Перемиський повітовий комітет
УНДО // Перемишль і Перемиська земля
протягом віків. Збірник наукових праць і
матеріалів Міжнародної наукової конфе-
ренції. Перемишль, 11–13 квітня
2002 р. — Перемишль-Львів, 2003. — С.
127.
- 17 Там само. — Арк. 8.
- 18 Там само. — Арк. 10–11.

Андрей Пивень

**Общественно-политическая деятельность
Владимира Загайкевича в Перемышле**

Проанализирована общественно-политическая деятельность Владимира Загайкевича в годы национально-освободительного движения, партийно-политическая деятельность в УНДО, определены его отношения к главным проблемам украинской государственности.

Ключевые слова: вече, “Просвита”, УНДО, Уездный народный комитет.

Andriy Piven'

**Socio-Political Activities
of Volodymyr Zahaykevych in Peremyshl'**

The socio-political activities of Volodymyr Zahaykevych during the years of national-liberational struggle and his political party activities in the Ukrainian National-Democratic Union (UNDO) are analyzed, his attitude to the key problems of Ukrainian state-building is clarified.

Key words: mass meeting (viche), Prosvita, UNDO, county people's committee.

